

BOGOMTALE

Tv. Udsnit af plan fra 1685 visende de kongelige jagtveje i den nordsjællandske vildtbane med Kongestjernen i Store Dyrehave (1) og Ottevejskorset i Gribskov (2). Rigsarkivet

Th. Kongestenen i centrum af Kongestjernen i Store Dyrehave markerer, at jagtlandskabet er etableret af kong Christian V. Fotos Dansk Jagt- og Skovbrugsmuseum

Left. A plan from 1685 showing the Royal hunting paths in the North Zealand game preserves with the Royal Star in Store Dyrehave (1) and the Eight path junction in Gribskov (2). Danish National Archives

Right. The Royal stone in the center of the Royal Star in Store Dyrehave marks the fact that the hunting landscape was established by King Christian V. Photos Dansk Jagt- og Skovbrugsmuseum

Kongens skov

Jette Baagøe: *Kongens skov*. Dansk Jagt- og Skovbrugsmuseum, 2016. 124 s. 299 kr. fra www.gl-estrup.dk. ISBN 978 87 984051 6 0

Som bekendt blev parforcejagtskovene i Nordsjælland – omfattende Gribskov, Store Dyrehave og Jægersborg Dyrehave og Hegn – optaget i UNESCOs liste over verdens kulturarv i 2015. Mange har bidraget til dette resultat, ikke mindst Jette Baagøe. Hun var den mangeårige leder af Jagt- og Skovbrugsmuseet i Hørsholm – dette klenodie af en museumsinstitution, som til manges fortvivlelse og bitterhed blev lukket og flyttet til Djursland.

Jette Baagøe, cand.scient, lic.scient, forfatter, er kendt som formidler af sin viden om jagt og skov. Inspireret af skovenes optagelse i listen over verdens kulturarv, har hun samlet meget af sin store viden i bogen *Kongens skov*. Det er blevet en smuk bog, levende fortalt og rigt illustreret, med tekst på dansk og engelsk.

Jeg vil kort berette fra bogens indhold, der også for landskabsarkitekter er spændende læsning. Det er i enevældens tid, og bogen kommer vidt omkring i tidens samfund i Europa og Danmark. Parforcejagten spillede en central rolle i iscenesættelsen af de enevældige herskeres magt og pragt. Jagten havde sine stramme ritualer, og det var et stort opbud af ryttere, jægere og hunde, der deltog i det blodige skuespil, ofte ledsaget af vogne med talrige

tilskuere. Som kulmination fik den jagede hjort nådestødet af jagtherren, ofte kongen.

Konge- og fyrsteslægterne i Europa var nært beslægtede. Man lod sig inspirere af hinanden, man kopierede hinanden, og man konkurrerede med hinanden. Det gjaldt slotte og parker, og det gjaldt i høj grad jagten og dens landskaber. Sammenhængen mellem barokkens parklandskaber og jagtlandskabets stramme geometri kaster ekstra lys over havekunsten. Således også i Fredensborg, hvor det storslåede parkanlægs hovedallé er parallel med vejene i jagtlandskabet på den anden side af søen.

Europæiske eksempler på de absolutte herskeres iscenesættelse af deres magt over naturen er interessant læsning. For eksempel refereres den tyske filosof Torsten Enges fortælling om Le Notres Versailles, "Hvor solens stråler over den gyldne port om morgenen hilste Solkongen i hans soveværelse, mens aften-

solens stråler ramte de store spejle i slottets spejlsal og fra hans jordiske repræsentant, Solkongen, blev kastet tilbage på solens gud Apollon, der med sine heste brusede frem af vandet i den store kanal".

Men tilbage til Nordsjælland. Jagten spillede, som nævnt, en stor rolle i kongernes og adelens liv. Det gjaldt om at sikre sig et optimalt jagtterræn. Det lykkedes kongerne at indlemme størstedelen af Nordsjælland i deres private jagtterræn, både det åbne dyrkede land og skovene. Vigtigst var dog skovene, hvor parforcejagterne fandt sted.

Udformningen og udførelsen af det sindrige og dog enkle system af retlinjede jagtveje er imponerende i omfang og præcision. Ole Rømer, som efter sin tid ved det franske hof blev Christian V's rådgiver, menes at have deltaget i projektet. De nord-syd- og øst-vestgående veje deler skoven op i kvadrater, og diagonale veje underopdeler kvadraterne i trekanter. Otte veje mødes i stjerner. Centralt i geometrien er Kongestjernen i Store Dyrehave med Chr. V's kongesten. Alle veje havde nummersten, så jægerne overalt kunne vide, hvor de befandt sig. I Jægersborg Dyrehaves åbne landskab indskrænkes vejnettet dog til lange nord-sydgående veje.

Mange lokaliteter i Nordsjælland indgår, ofte overraskende, i fortællingen om jagtlandskaberne. Således resterne af den runde høj

Transformation of nedlagt lufthavn i Twenthe, 2014-15 mhp. genetablering af vandløb, øget biodiversitet og bevaring af udvalgte flybaseredele. Her vandløb gennem tidligere runway
The transformation of the former airport in Twenthe, 2014-15 mhp., with the reestablishment of the stream, increased biodiversity and the preservation of selected airport elements. Here the stream runs across the former runway

i Jægersborg Allé, som var det 'rendez-vous', hvor jagtselskabet fra Jægersborg slot holdt morgenmøde inden dagens jagt.

En tak til Jette Baagøe for denne smukke bog, der indsigtfuldt giver sine læsere (må de blive mange!) værdifuld ny viden om et elsket landskab.

Søren Harboe, landskabsarkitekt MDL

Landscape Architecture And Urban Design In The Netherlands 2016

Landscape Architecture And Urban Design In The Netherlands 2016. Blauwe Kamer, Blauwdruk, 2016. 152 s. €27.50.

ISBN 9789492474049

Forsidebilledet på denne årbog 2016, som er udgivet af Blauwe Kamer, viser et møde mellem mange elementer, en flodbred, vandet, skoven, en historisk mur, en moderne bro og sommermennesker. Det dragende punkt i billedet er det brutale hul i muren. Nogen har med en kæmpe hammer skabt sig adgang uden føleri for fortidens fine bygningsværk. En kraftfuld, anderledes og rå måde at præsentere et årsskrift for landskabsarkitektur, byplanlægning og arkitektur. Det vækker nysgerrigheden og et spørgsmål: "arbejder hollænderne ud fra andre parametre, end vi gør i nordiske lande"?

Udgifveren Blauwe Kamer, som vel kan oversættes til 'det blå værelse', er både et tidskrift for landskabsarkitektur og samtidig et forlag. Udover at præsentere ny landskabsarkitektur sætter forlaget også en finger på selve landskabsprofessionen og påpeger nødvendigheden af også at kunne forholde sig til de politiske og økonomiske strømninger. De nye medspillere, energiselskaber, udenlandske investorer og private udviklere, tager ofte ikke designere/landskabsarkitekter alvorligt, fordi deres viden om andre fagområder er begrænset. Et komiteemedlem udtrykker det sådan: "Læser designere kun *Blauwe Kamer*, eller læser de også *The Economist*"?

Sytten eksempler, udvalgte steder, præsenteres, og der reflekteres over den løbende udvikling af bydesign og landskabsarkitektur med det hovedformål at skabe debat. Hovedkapitlerne er *En ny måde at arbejde på*, *Land og vand* og *Design som katalysator*. Det er alle store – og meget – store anlæg, fra 2,3 ha til 4.450 ha.

Eksemplerne er meget forskellige, men det er interessant at bemærke, hvor stor en

rolle vandet spiller i hovedparten af projekterne. Hollænderne lider ikke af vand-skræk, de opfatter vandet som en inspirerende medspiller og har mod til at tro på, at de kan tæmme det. Her er inspirerende landskabsfortællinger om sø- og flodlandskaber, nytænkning af energikredsløb, grønne forbindelser, dialog med Nordsøen og tidevandet, sandlandskaber, fra parkering til leg- og bypark, shoppinggade og et turist-hot spot i Albanien – fra forladt lufthavn til naturområde og nyt liv til bymuren.

De udvalgte projekter viser en respekt for det, som var, og for de aktuelle sociale og finansielle muligheder. Dertil mindes om, at der altid bygges videre på andres værk, om det er den historiske bymur, polderlandskabet, den forsømte hovedgade eller en kyst i Albanien.

Hvert arbejde præsenteres med en fyldig hollandsk tekst, suppleret med fotos og forskellige illustrative tekniske planer. En kort summarisk engelsk tekst, i mange tilfælde kun billedtekster, hjælper lidt på forståelsen, men som dansk læser uden kyndighed i hollandsk sprog er man i høj grad henvist til at kigge på fotos og planer for derigennem at kunne opleve og vurdere de udvalgte arbejder. Selv ved indgående forsøg på tolkning forbliver nogle diagrammer dog uden klarhed, mens andre ved deres leg med linjer og farver bringer en vis forståelse. De mange fotos er som

oftest både smukke og fortællende og uden overdrevne 3D-skønmalerier. Den grafiske opsætning er lidt ujævn, og et landkort med markering af de udvalgte steder ville hjælpe meget til at kunne finde rundt i Holland.

Den røde tråd i årbogen er, via de udvalgte eksempler, en fortælling om, at design vedkommer os alle og implicerer vand, klima, landskabelige kvaliteter samt nødvendigheden af, at også designere skal tage et socialt ansvar. I dag er der nye medspillere, og selv om designere/landskabsarkitekter har en god visuel historie at bidrage med, er den ofte af ringe værdi eller uforståelig for investorerne, som måske trækker på skulderen af dem, da de ikke har godt kendskab til, hvilke kræfter der er med til at definere udviklingsprocessen.

Udsagnet "gør dig selv uundværlig", som der står i indledningen, kan også være den konklusion, som årbogen efterlader til nye generationer af landskabsarkitekter. Et anderledes årsskrift, stof til eftertanke og en lyst til at besøge Holland.

Lone van Deurs, landskabsarkitekt MDL

Recovering af fortet i Den Bosch. Her adgangen fra parkeringsanlæg over den genetablerede voldgrav gennem den gamle mur til fortet, 1999-2019

Renovation of the fort at Den Bosch. Here access from the parking area over the reestablished moat through the old fort wall, 1999-2019

